

RMF

Research on Money and Finance

ΚΡΙΣΗ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ: ΦΤΩΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ, ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ιστορικό

Η κρίση δημόσιου χρέους της Ελλάδας και άλλων περιφερειακών χωρών της ευρωζώνης είναι πιθανό να βλάψει την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση. Αλλά η ευρωζώνη έχει ήδη βλάψει την Ελλάδα και άλλες περιφερειακές χώρες. Δύο είναι οι άμεσοι λόγοι που προκάλεσαν την κρίση: ο πρώτος είναι ο στρεβλός χαρακτήρας της νομισματικής ένωσης και ο δεύτερος η οικονομική αναταραχή του 2007-2009.

Η νομισματική ένωση αφαίρεσε, ή περιόρισε, τη δυνατότητα καθορισμού ανεξάρτητης νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, μεταβιβάζοντας έτσι τις πιέσεις της οικονομικής προσαρμογής στην αγορά εργασίας. Καθοδηγούμενες από την πολιτική της ΕΕ, οι χώρες της ευρωζώνης μπήκαν σε έναν “αγώνα δρόμου προς τα κάτω” ενθαρρύνοντας την ευελιξία, τον περιορισμό μισθών και τη μερική απασχόληση. Η εργασία βγήκε χαμένη και το κεφάλαιο κερδισμένο σε ολόκληρη την ευρωζώνη. Την κούρσα κέρδισε η Γερμανία που άσκησε σκληρή πίεση στους εργαζόμενους της μετά την επανένωση. Η ευρωζώνη χαρακτηρίζεται από μονίμως πλεονασματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας, το οποίο χρηματοδοτείται από τα ελλειμματικά ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών της περιφέρειας. Από πλευράς Γερμανίας, η νομισματική ένωση “καθιστά τον γείτονα επαίτη”, υπό την προϋπόθεση ότι η ίδια η Γερμανία θα έχει ήδη καταστήσει τους δικούς της εργαζόμενους πτωχούς.

Η κρίση του 2007-2009 επιδείνωσε τη δύσκολη θέση των περιφερειακών χωρών λόγω των νομισματικών και οικονομικών μηχανισμών της ευρωζώνης. Η κρίση οδήγησε σε ακραία έλλειψη ρευστότητας για τις ευρωπαϊκές τράπεζες. Η ΕΚΤ παρενέβη, δανείζοντας ευχερώς και δίνοντας την ευκαιρία στις τράπεζες να αρχίσουν να αντιμετωπίζουν τις αδυναμίες τους. Αλλά η αντίδρασή της ήταν πολύ διαφορετική το 2009 όταν αρκετές χώρες αντιμετώπισαν αυξανόμενες ανάγκες δανεισμού λόγω της κρίσης. Η ευρωζώνη άφησε το κάθε κράτος να υπερασπιστεί μόνο του τον εαυτό του στον στίβο των χρηματοπιστωτικών αγορών. Η ΕΚΤ ήταν απλώς παρατηρητής καθώς τα επιτόκια κρατικού δανεισμού αυξάνονταν, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κερδοσκοπούσαν εις βάρος του δημοσίου χρέους και το φάσμα της κρατικής πτώχευσης ορθώνονταν απειλητικό.

Αντιμέτωπες με κρίση δημόσιου χρέους, οι περιφερειακές χώρες αναγκάστηκαν από την ευρωζώνη να επιβάλουν σκληρά και αυστηρά μέτρα. Παρόλα αυτά, μέχρι τις αρχές του 2010, δεν είχαν λάβει βοηθητικά δάνεια για την άμβλυση των πιέσεων. Πρόκειται για κατάφωρα καταστρεπτική αντιμετώπιση των περιφερειακών χωρών, η οποία δεν παρέχει καμία εγγύηση για μελλοντική ανάπτυξη. Οι περιφερειακές χώρες αναγκάστηκαν να αποδεχτούν όρους και προϋποθέσεις του ΔΝΤ, αλλά δίχως δάνειο από το ΔΝΤ.

Υπάρχουν καλύτερες πολιτικές, αλλά περιλαμβάνουν ριζικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Μια επιλογή θα ήταν να γίνει μεταρρύθμιση της ευρωζώνης με χαλάρωση των δημοσιονομικών περιορισμών, θεσμοθέτηση διευρυνμένου ευρωπαϊκού προϋπολογισμού, εγγύηση βασικού μισθού και ασφάλιση των ανέργων. Μια πιό ριζοσπαστική επιλογή θα ήταν η έξοδος από την ευρωζώνη, η εθνικοποίηση τραπεζών και άλλων ζωτικών τομέων της οικονομίας, καθώς και η υιοθέτηση βιομηχανικής πολιτικής. Σε κάθε περίπτωση, οι περιφερειακές χώρες θα αντιμετωπίσουν δύσκολες αποφάσεις που εμπεριέχουν κοινωνική σύγκρουση.

Οι μηχανισμοί της κρίσης

Κέρδη για το γερμανικό κεφάλαιο, απώλειες για τους γερμανούς εργαζόμενους και την περιφέρεια

1. Η νομισματική ένωση έχει επιβάλει δημοσιονομική αυστηρότητα, έχει αφαιρέσει τη νομισματική ανεξαρτησία και μεταβιβάζει τις πιέσεις οικονομικής προσαρμογής στην αγορά εργασίας. Οι εργαζόμενοι έχουν χάσει μερίδιο της παραγωγής σε σχέση με το κεφάλαιο στη Γερμανία και στις περιφερειακές χώρες.
2. Η γερμανική οικονομία είχε κακή απόδοση, με χαμηλή ανάπτυξη, χαμηλή αύξηση παραγωγικότητας και υψηλή ανεργία. Αλλά η Γερμανία κατάφερε να συγκρατήσει τον πληθωρισμό και τις ονομαστικές δαπάνες εργασίας. Οι περιφερειακές χώρες, σε γενικές γραμμές, είχαν καλύτερη οικονομική απόδοση, αλλά οι ονομαστικές δαπάνες εργασίας και ο πληθωρισμός αυξήθηκαν ταχύτερα.
3. Η Γερμανία έχει βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της εντός της ευρωζώνης για τον απλό λόγο ότι ήταν σε θέση να πιέσει σκληρότερα τους εργαζομένους της. Αναπόφευκτα αυτό προκάλεσε μόνιμα πλεονασματικά ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών σε σχέση με την περιφέρεια. Τα γερμανικά πλεονάσματα μετατράπηκαν σε ξένες άμεσες επενδύσεις και τραπεζικά δάνεια προς την ευρωζώνη.

Το χρηματοοικονομικό σύστημα δημιουργεί μια κρίση και μετά την εκμεταλλεύεται

4. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες αντιμετώπισαν πιεστική ανάγκη ρευστότητας μετά το 2007. Οι τράπεζες έπρεπε επίσης να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα από τις υπερβολές της προηγούμενης φούσκας. Η ΕΚΤ παρείχε άφθονη ρευστότητα, επιτρέποντας στις τράπεζες να διορθώσουν τους ισολογισμούς τους μειώνοντας τον δανεισμό σε τρίτους. Έτσι όμως εντάθηκε η ύφεση. Το 2009 τα τραπεζικά δάνεια ήταν σε υποχώρηση στην ευρωζώνη και οι τράπεζες είχαν πάψει να αγοράζουν μακροπρόθεσμα χρεόγραφα.
5. Αλλά κατά τη διάρκεια των ετών 2007-2008 οι τράπεζες των βασικών χωρών της ευρωζώνης (Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία, Βέλγιο) συνέχισαν να δανείζουν στις περιφερειακές χώρες (Ιταλία, Ισπανία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Πορτογαλία). Οι ακαθάριστες διασυνοριακές αξιώσεις από το κέντρο προς

την περιφέρεια έφτασαν το 1,5 τρισεκατομμύριο ευρώ το 2008, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το τριπλάσιο του κεφαλαίου των τραπεζών του κέντρου.

6. Τα κράτη της περιφέρειας αλλά και του κέντρου παρουσιάστηκαν στις χρηματοοικονομικές αγορές το 2009 αναζητώντας επιπλέον κεφάλαια ύψους περίπου 1 τρισεκατομμυρίου ευρώ λόγω της κρίσης. Τα δημόσια έσοδα κατέρρευσαν καθώς η ύφεση βάθαινε, ενώ οι δημόσιες δαπάνες αυξήθηκαν για να διασώσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα και πιθανώς για να διατηρήσουν τη συνολική ζήτηση.
7. Έτσι, τα κράτη παρουσιάστηκαν στις χρηματοπιστωτικές αγορές τη “χειρότερη στιγμή”. Με τις τράπεζες απρόθυμες να δανείσουν, αυξήθηκαν οι αποδόσεις των δημόσιων χρεωγράφων. Το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο βρήκε κατάλληλο πεδίο για κερδοσκοπικές επιθέσεις εναντίον του δημόσιου χρέους των περιφερειακών χωρών, ενώ η ΕΚΤ απλώς παρακολουθούσε. Εν ολίγοις, το ευρωπαϊκό χρηματοπιστωτικό σύστημα, αφού διασώθηκε από το κράτος, στράφηκε και δάγκωσε το σωτήρα του.

Εναλλακτικές λύσεις

Υπάρχουν τρεις στρατηγικές εναλλακτικές λύσεις για τις περιφερειακές χώρες

1. Η πρώτη είναι η λιτότητα που θα συνοδεύεται από περαιτέρω φιλελευθεροποίηση. Αυτή είναι η προτιμώμενη επιλογή της ευρωζώνης και των κυβερνώντων ελίτ της περιφέρειας. Είναι επίσης και η χειρότερη επιλογή. Θα επιτύχει σταθεροποίηση μέσω της ύφεσης, επιβάλλοντας τεράστιο κόστος στους εργαζόμενους. Προσφέρει ελάχιστες προοπτικές ανάπτυξης για το μέλλον εφόσον η παραγωγικότητα αναμένεται να αυξηθεί αυτόματα μετά την φιλελευθεροποίηση. Επίσης δεν αντιμετωπίζει τις διαρθρωτικές στρεβλώσεις στην καρδιά της ευρωζώνης.
2. Η δεύτερη είναι η ριζική μεταρρύθμιση της ευρωζώνης. Μπορεί να περιλαμβάνει μεγαλύτερη δημοσιονομική ελευθερία για τα κράτη μέλη, σημαντικά διευρυμένο ευρωπαϊκό προϋπολογισμό, δημοσιονομική

μεταβίβαση πόρων από τους πλούσιους στους φτωχούς, προστασία της απασχόλησης, στήριξη των μισθών και διευρωπαϊκές βιομηχανικές επενδύσεις. Οι αυστηροί κανονισμοί που ισχύουν για την ΕΚΤ μπορεί να γίνουν ηπιότεροι επιτρέποντας την αγορά κρατικών χρεωγράφων. Η επιλογή αυτή μπορεί να ονομαστεί το “καλό ευρώ”. Εκτός όμως από τα πολιτικά προβλήματα που καταφανώς θα αντιμετωπίσει, αυτή η στρατηγική πιθανώς να απειλήσει τον διεθνή ρόλο του ευρώ οδηγώντας σε πτώση της αξίας του. Έτσι θα απειληθεί η ίδια η νομισματική ένωση.

3. Η τρίτη είναι η ριζοσπαστική έξοδος από την ευρωζώνη. Θα ακολουθήσει υποτίμηση, παύση πληρωμών και αναδιάρθρωση του χρέους. Οι τράπεζες θα πρέπει να εθνικοποιηθούν και να επεκταθεί ο δημόσιος έλεγχος σε επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, μεταφορών, ενέργειας και τηλεπικοινωνιών. Θα πρέπει να υπάρξει βιομηχανική πολιτική, καθώς και στρατηγικές αύξησης της παραγωγικότητας. Οι υποδομές και οι επενδύσεις περιβαλλοντικής ευαισθησίας θα μπορούσαν να στηρίξουν ανάπτυξη με κοινωνική ισότητα. Αυτή η επιλογή απαιτεί σημαντική μετατόπιση πολιτικής και κοινωνικής ισχύος υπέρ της εργασίας. Για να αποφευχθεί η ροπή προς την εθνική οικονομική αυτάρκεια, οι περιφερειακές χώρες θα πρέπει να διατηρήσουν προσβάσεις στο διεθνές εμπόριο, την τεχνολογία και τις επενδύσεις.